

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou ve vydavatelství **Economia, a. s. Praha**

© federální ministerstvo financí

Adresa redakce: Vinohradská 49,
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo 2110, linka 361

Vedoucí redaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Federal Ministry of Finance in Cooperation with Czechoslovak State Bank in Publishing House **Economia, Prague**

© Federal Ministry of Finance

Editor's Office: Vinohradská 49,
120 74 Prague 2, CSFR

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

- E. ŠÍP: Ceny spotřebitelského trhu — úvahy a předpovědi 497
J. ZÁHORKA: K problémům regulace trhu zemědělských výrobků 506
M. KOHOUTEK: Tendence ve vývoji úsporových vkladů obyvatelstva v letech 1990—1991 511
J. KINKOR: Veřejný dluh a budoucí generace 521

Finance a úvěr v zahraničí

- J. OWENS: Zdaňování místních stupňů státní správy — 2. část 527
T. J. RIHA: Teoretické a praktické perspektivy změn v rozpočtovém systému Austrálie 539

Informace 547

Uprostřed čísla:

Frederic S. MISHKIN: **Ekonomie peněz, bankovníctví a finančních trhů** (na pokračování — 14. část) ss. 425—444

Všechny bibliografické údaje včetně údajů o autorských právech jsou uvedeny u prvního pokračování v č. 1/91 tohoto časopisu.

Publikováno po dohodě s College, sekci vyd. HarperCollins Publishers

CONTENTS

- E. ŠÍP: Consumer Prices — Reflections and Forecasts 497
J. ZÁHORKA: Problems of Regulation of Agriculture Market 506
M. KOHOUTEK: Tendencies in the Development of Savings Deposits of Households in 1990 and 1991 511
J. KINKOR: Public Debt and Future Generations 521

Finance and Credit Abroad

- J. OWENS: Local Government Taxation — 2nd Part 527
T. J. RIHA: Theoretical and Practical Perspectives of Changes in the Budgetary System of the Australian Federation 539

Information 547

In the middle of this issue:

Frederic S. MISHKIN: **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets** (To Be Continued — Part XIV) pp. 425—444

You can find all bibliographical data including particulars on copyright in part I of the series in No 1/91 of this journal.

Published by arrangement with College, a division of HarperCollins Publishers.

Tendence ve vývoji úsporových vkladů obyvatelstva v letech 1990—1991

Miloslav KOHOUTEK*

Vývoj úspor obyvatelstva v posledních dvou letech se ve srovnání s dlouhodobými tendencemi v předchozích letech podstatně liší. Tento vývoj dokumentuje zejména skutečnost, že poprvé dochází k absolutnímu úbytku vkladů, zatímco v minulých letech byly zaznamenávány trvalé přírůstky. Tato skutečnost není nijak překvapivá, neboť souvisí s celkovým procesem zásadní transformace naší ekonomiky a s novými podmínkami, jež podstatně ovlivňují peněžní chování obyvatelstva. Tento článek je pokusem o stručnou charakteristiku základních tendencí současného vývoje a jeho předpokladů do dalších let, a to s přihlédnutím k rozhodujícím faktorům. V analýze se vychází především ze statistik a různých propočtů České státní spořitelny a ze základních ukazatelů týkajících se České republiky. Údaje za ČSFR a v členění za Českou a Slovenskou republiku jsou uvedeny jen v první části.

Souhrnné číselné údaje o vývoji úsporových vkladů ve spořitelních ČSFR

Na dále uvedené *tabulce č. 1* je charakterizován vývoj vkladů na vkladních knížkách a spořicírových účtech občanů v jednotlivých měsících let 1989, 1990 a 1991 od počátku roku:

Vcelku lze konstatovat tyto základní tendence:

— Pokles dynamiky růstu úsporových vkladů obyvatelstva se projevoval již od počátku roku 1990 a přešel do výrazného úbytku vkladů v druhém pololetí a zejména v posledním čtvrtletí téhož roku. Za celý rok 1990 činil úbytek vkladů v ČSFR 20,5 mld. Kčs (z toho v ČR 13,2 mld. Kčs) a po připsání úroků koncem roku 13,3 mld. Kčs (z toho v ČR 8,4 mld. Kčs). V důsledku toho se v r. 1990 snížil celkový stav vkladů v ČSFR o 4,8 %, z toho v ČR o 4,5 % a v SR o 5,5 %.

— V roce 1991 úbytek vkladů pokračoval, avšak v podstatně menším rozsahu, přičemž k určitému zlomu došlo od května t. r., kdy byl zaznamenán první měsíční absolutní přírůstek.

— Tato tendence pokračuje s určitými výkyvy i v dalších měsících. Tak jako v předchozím roce je vývoj v ČR poněkud příznivější než v SR, i když rozdíly nejsou extrém-

* Ing. Miloslav Kohoutek, generální ředitel ČSTSP

Příspěvek byl redakci předán 30. 9. 1991.

Tabulka č. 1 Vývoj úsporových vkladů obyvatelstva podle jednotlivých měsíců v letech 1989—1991

v mil. Kčs

	1989			1990			1991		
	ČR	SR	ČSFR	ČR	SR	ČSFR	ČR	SR	ČSFR
počáteční stav 1. 1.	179 135	84 294	263 429	185 925	88 769	274 694	177 508	83 916	261 424
změny stavu od počátku roku									
1. měsíc	1 406	889	2 295	1 127	460	1 587	-388	-1 523	-1 911
1.—2. měsíc	2 153	1 399	3 552	1 434	637	2 071	-725	-2 212	-2 937
1.—3. měsíc	2 456	1 601	4 057	1 415	382	1 797	-777	-1 499	-2 276
1.—4. měsíc	3 127	1 885	5 012	1 371	84	1 455	-1 252	-1 656	-2 908
1.—5. měsíc	3 645	2 097	5 742	1 615	-24	1 591	-884	-1 513	-2 397
1.—6. měsíc	3 375	2 112	5 487	1 015	-234	781	-1 121	-1 634	-2 755
1.—7. měsíc	3 237	2 156	5 393	298	-212	86	-630	-1 469	-2 099
1.—8. měsíc	3 334	2 278	5 612	-477	-374	-851	93	-1 336	-1 243
1.—9. měsíc	3 310	2 320	5 630	-2 180	-1 204	-3 384			
1.—10. měsíc	3 120	2 263	5 383	-5 366	-3 023	-8 389			
1.—11. měsíc	2 753	2 242	4 995	-9 910	-6 735	-16 645			
1.—12. měsíc	1 876	2 071	3 947	-13 164	-7 367	-20 531			
připsané úroky ^a	4 914	2 404	7 318	4 747	2 514	7 261			
včetně připsaných úroků	6 790	4 475	11 265	-8 417	-4 853	-13 270			
konečný stav 31. 12. včetně připsaných úroků	185 925	88 769	274 694	177 508	83 916	261 424			

^a Očekávaná skutečnost připsaných úroků koncem r. 1991 představuje cca v ČR: 13 300
v SR: 6 400
v ČSFR: 19 700

ní. Pozitivní skutečností je, že stav vkladů obyvatelstva k 31. 8. t. r. byl v ČSFR jen o 5,3 % nižší než k 1. 1. 1990 (z toho v ČR činí pokles 4,5 % a v SR 7,0 %).

— Při hodnocení vývoje vkladů v letošním roce musíme brát v úvahu nový významný faktor, který výrazně ovlivní celoroční výsledky, a to vliv připsaných úroků koncem roku při podstatně vyšším zúročení než v předchozích letech. Výši těchto úroků lze odhadnout na 19,7 mld. Kčs za ČSFR (z toho v ČR 13,3 mld. Kčs). Je tedy pravděpodobné, že v letošním roce nebude zaznamenán další absolutní úbytek vkladů, ale naopak se obnoví dynamika tvorby úsporových vkladů, neboť občané pociťují stále vyšší potřebu tvorby finančních rezerv.

V tabulce č. 2 jsou uvedeny údaje o zůstatcích vkladů obyvatelstva na vkladních knížkách a spořicírových účtech podle jednotlivých druhů spoření za ČSFR a v rozdělení na ČR a SR, které charakterizují významné změny ve struktuře úsporových vkladů obyvatelstva od 1. 1. 1990 do 31. 8. 1991.

Z těchto údajů je zřejmé, že úbytek vkladů se promítá v rozhodující míře do netermínovaných vkladů (bez výpovědní lhůty), zatímco u termínovaných vkladů se již od počátku tohoto roku projevuje výrazný nárůst. Pozoruhodné je, že u spořicírových účtů se výkyvy v peněžním chování obyvatelstva prakticky neprojevují, naopak dochází k trvalému nárůstu zůstatků na těchto účtech, což je mj. ovlivňováno i zvyšováním jejich počtu (za rok 1990 zvýšení o 135 883 účtů a v letošním roce za 8 měsíců o 77 855 účtů). Mezi jednotlivými druhy spoření přitom dochází k přesunům, které jsou ovlivňovány zejména různou atraktivností úrokových a dalších obchodních podmínek. Nej-

Tabulka č. 2 Stavby úsporových vkladů podle jednotlivých druhů spoření

v mil. Kčs

druh spoření	1. 1. 1990			1. 1. 1991			31. 8. 1991		
	ČR	SR	ČSFR	ČR	SR	ČSFR	ČR	SR	ČSFR
s 2letou výpovědní lhůtou	—	—	—	13 039	4 027	17 066	32 871	16 070	48 941
prémiové spoření	11 248	3 752	15 000	10 115	3 385	13 500	8 654	2 721	11 375
s 12měsíční výpovědní lhůtou	103 159	47 447	150 606	85 818	42 335	128 153	68 823	30 910	99 733
s 6měsíční výpovědní lhůtou	3 247	1 301	4 548	2 941	1 220	4 161	3 383	1 627	5 010
spořitelní vkladové listy	—	—	—	2 526	1 008	3 534	6 159	4 338	10 497
spořitelní vkladové certifikáty	—	—	—	—	—	—	426	—	426
termínované vklady	117 654	52 500	170 154	114 439	51 975	166 414	120 316	55 666	175 982
bez výpovědi	30 643	25 817	56 460	28 825	22 961	51 786	25 732	18 843	44 575
sporožirové účty	7 453	1 580	9 033	8 180	1 703	9 883	9 368	1 974	11 342
výherní vkladní knížky	29 630	8 738	38 368	25 597	7 168	32 765	21 790	6 007	27 797
cestovní vkladní knížky	545	134	679	467	109	576	395	90	485
netermínované vklady	68 271	36 269	104 540	63 069	31 941	95 010	57 285	26 914	84 199
vklady celkem	185 925	88 769	274 694	177 508	83 916	261 424	177 601	82 580	260 181

větší přesun úsporových vkladů se projevil ve prospěch nově zavedených vkladních knížek s 2letou výpovědní lhůtou a spořitelních vkladových listů. Na základě všech těchto změn se zvýšil podíl termínovaných vkladů v ČSFR z 61,9 % k 1. 1. 1990 na 67,6 % k 31. 8. t. r. (z toho v ČR z 63,3 na 67,7 % a v SR z 59,1 na 67,4 %).

Nejvýznamnější faktory ovlivňující vývoj úsporových vkladů v letech 1990 až 1991

Souhrnně lze říci, že uvedený vývoj vkladů je přirozenou reakcí obyvatel na změny jejich životních podmínek. Projevují se zde však některé významné odlišnosti mezi rokem 1990 a 1991.

V roce 1990 reagovalo obyvatelstvo ve svém peněžním chování především zvýšenými nákupy, a to v důsledku očekávaného zvýšení cen. Dosud provedené cenové úpravy pocíťovalo však jen v menší míře, neboť největší z nich — jednorázové zvýšení cen některých potravin v druhé polovině roku — byla z větší části kompenzována státním příspěvkem. Charakteristickým znakem peněžního chování občanů byl tak zvýšený sklon ke spotřebě, preference devizových prostředků proti korunovým úsporám a výrazné omezení míry spoření. Podle provedených průzkumů se podstatně snížil i počet pravidelně spořících domácností.

Vývoj vkladů obyvatelstva v r. 1991 byl nejzásadněji ovlivněn realizací prvních kroků radikální ekonomické reformy v závěru roku 1990 a zejména po 1. 1. 1991. Nejpod-

statnější vliv měl skok ve zvýšení hladiny spotřebitelských cen zboží a služeb jako důsledek promítnutí světových cen do vnitřní cenové hladiny v závislosti na tržním kursu dolaru a provedené liberalizaci cen. Dalším významným faktorem byla úroková politika SBČS a spořitelen. Občané reagovali na nové ceny podstatným snížením fyzického objemu nákupů v obchodě (pokles je odhadován za 1. pol. t. r. na 44 %) a omezením svých spotřebních výdajů na nezbytnou míru. Podle svých finančních možností obnovili občané také tvorbu peněžních rezerv, zejména formou úsporových vkladů ve spořitelnách. Preference tvorby úspor před okamžitými nákupy byla zaznamenána i v různých průzkumech veřejného mínění a spotřebitelského klimatu.

V návaznosti na scénář radikální ekonomické reformy byly v závěru roku 1990 ve vztahu k úsporám obyvatelstva přijaty tyto základní principy úrokové politiky (realizované převážně v roce 1991):

- nepromítat do úrokové sazby z vkladů obyvatelstva „jednorázový skok“ spotřebitelských cen vyplývající z přechodu na novou cenovou hladinu a z liberalizace cen bezprostředně po 1. 1. 1991; ve výši úroků z vkladů obyvatelstva v zásadě promítnout až následující nárůst inflace;
- zvýšení úroků z úsporových vkladů obyvatelstva provést prakticky jen u termínovaných vkladů (s výpovědní lhůtou), u netermínovaných vkladů uplatnit úrokové zvýhodnění jen ve vazbě na splnění stanovených předpokladů (např. zvýšení úroků za období, kdy nebyl proveden výběr, nebo zvýšení úroků u spořicírových účtů se zůstatkem vyšším než 5 tis. Kčs); zvýhodněny byly zejména dlouhodobé a střednědobé vklady;
- uplatnit progresivní diskont (náhradu) při nedodržení výpovědních lhůt z termínovaných vkladů tak, aby předčasné výběry byly pro spořitele nevýhodné. Tento systém byl zvolen proto, aby plnil funkci regulátora v období „skokového vzestupu cen“.

Koncepce úrokové politiky vycházela z toho, že v konkrétních podmínkách ČSFR není přechod na tržní ekonomiku realizovatelný bez jednorázového snížení reálných mezd a poklesu reálné úrovně úsporových vkladů obyvatelstva. Promítnutí celého „skokového“ vzrůstu cenové hladiny do úrokové sazby by jednak samo o sobě mohlo akcelarovat inflaci a jednak by vyžadovalo také podstatné zvýšení úrokových sazeb z půjček a úvěrů. Zdražení úvěrů by neúměrně zatížilo zejména nově vznikající soukromý sektor, podstatně by zbrzdilo proces privatizace a zůstřilo rozsah platební neschopnosti podnikové sféry. Lze s uspokojením konstatovat, že spořitelé projevíli důvěru v hospodářskou politiku vlády a mimořádnou uvážlivost a že tato úroková opatření měla účinek, který byl očekáván.

Blok úsporových vkladů obyvatelstva zůstal přes zvýšené výběry v podstatě stabilní, vezmeme-li v úvahu relaci rozsahu jeho snížení k rozsahu jednorázového zvýšení spotřebitelských cen zboží a služeb, které činí od počátku tohoto roku ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku v průměru 60,4 % v ČSFR (z toho v ČR 59,2 % a v SR 63,4 %) a ve srovnání s prosincem 1990 42,4 % (z toho v ČR 41,2 % a v SR 45,0 %).

Úrokovou politiku České státní spořitelny u vkladů obyvatelstva v letech 1990 až 1991 charakterizuje *tabulka č. 3*, obsahující přehled úrokových sazeb podle jednotlivých druhů spoření.

K tomu je třeba doplnit, že od počátku roku 1991 byly zvýšeny náhrady za nedodržení výpovědní lhůty u vkladních knížek s 2letou výpovědní lhůtou na 10 % z vybrané částky před lhůtou, u vkladních knížek s výpovědí 1 rok na 7 % a s výpovědí 6 měsíců na 5 %.

Tabulka č. 3 Vývoj ročních úrokových sazeb z vkladů obyvatelstva

	rok 1990					rok 1991			
	1. 1.	1. 6.	1. 10.	1. 11.	31. 12.	1. 1.	1. 2.	1. 4.	1. 9.
s 2letou výpovědní lhůtou	—	5	a) 5 b) 6	a) 5 b) 6	a) 5 b) 6	13	17	17	17
prémiové spoření	5,2	5,2	6,2	6,2	6,2	14,2	18,2	18,2	18,2
s 12měsíční výpovědní lhůtou	4	4	4	4	4	9	13	13	13
s 6měsíční výpovědní lhůtou	3	3	3	3	3	7	11	11	11
spořitelní vkladové listy	—	—	19,8	19,8	19,8	19,8	19,8	19,8	19,8
spořitelní vkladové certifikáty	—	—	—	—	—	—	—	10	10
termínované vklady ^a	4,1	4,1	4,3	4,3	4,7	10,1	14,3	14,5	14,7
bez výpovědi	2	2	2	2	2	a) 2 b) 4	a) 2 b) 6	a) 2 b) 6	a) 2 b) 6
sporožirové účty	2	2	2	2	2	2	a) 2 b) 4	a) 2 b) 4	a) 2 b) 4
výherní vkladní knížky	2	2	2	4	4	4	4	4	4
cestovní vkladní knížky	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
netermínované vklady ^a	2,0	2,0	2,0	2,8	2,8	3,3	4,1	4,1	4,1
vklady úhrnem ^a	3,3	3,3	3,4	3,8	4,0	7,7	10,8	11,1	11,3

^a vážený průměr ročních úrokových sazeb k uvedenému dni

další poznámky k tabulce č. 3

vklady s 2letou výpovědní lhůtou:

- a) základní úroková sazba
b) úroková sazba při dodržení podmínky nevybírat během kalendářního roku

prémiové spoření:

- úroková sazba 2 % ročně + prémie po ukončení 5letého cyklu

spořitelní vkladové listy

- průměrná úroková sazba činí při složitém úročení za dobu 5 let 13,6 % (nominální průměrná úroková sazba představuje 17,8 %) a výherní fond činí ročně 2 %, tj. celkem 19,8 %

vklady bez výpovědi:

- a) základní úroková sazba
b) základní úroková sazba + poměrná část doplňkové sazby poskytované při dodržení podmínky nevybírat během kalendářního čtvrtletí vklad ani úrok

sporožirové účty:

- a) základní úroková sazba
b) úroková sazba (po uplynutí kalendářního roku) při průměrném ročním zůstatku 5 000 Kčs a více

výherní vkladní knížky

- kalkulovaná úroková sazba představuje předpokládaný objem výherního fondu, který je podle herního plánu rozdělován výhercům ze slosování

Při dosud platných úrokových sazbách představuje průměrné roční zúročení vkladů v roce 1991 cca 11,0 % (proti 3,3 % v roce 1990), z toho u netermínovaných vkladů 4,0 % a u termínovaných vkladů cca 14—15 %. Pozitivní úrokový výnos občanů, tedy úrok vyšší než míra inflace, však vkladatelé získávají až počínaje červnem t. r. (měsíční cenový index +1,8 %) a zejména od července t. r. (měsíční cenové indexy v červenci a srpnu již nevykazují další vzestup). Při těchto vývojových tendencích míry inflace a s přihlédnutím ke strategickým záměrům radikální ekonomické reformy bude sledována úroková politika „zlevnění peněz“ pro podnikání, tedy postupné snižování úro-

kových sazeb z půjček a úvěrů i z úsporových vkladů obyvatelstva (včetně snížení sazeb z diskontu za nedodržení výpovědní lhůty). Z měnověpolitických hledisek je nezbytné udržet míru inflace v jednociferném řádu, zabezpečovat úrokovou sazbu z vkladů obyvatelstva vyšší, než je míra inflace, avšak na úrovni, která umožní poskytovat „levné úvěry“ pro podporu dynamického rozvoje ekonomiky.

V hodnocení vývoje úsporových vkladů obyvatelstva u spořitelen v roce 1990 a 1991 i v dalších letech musíme brát v úvahu tyto skutečnosti:

a) Stále větší část úspor je v různých formách umisťována občany v jiných peněžních ústavech, než jsou spořitelny. Koncem roku 1990 to bylo v ČR cca 9,9 mld. Kčs (5,3 %) a k 31. 8. 1991 cca 25,1 mld. Kčs (14,1 %). V rámci toho na devizových účtech měli občané ke stejným datům 7,9 mld. Kčs (4,2 %) a 15,8 mld. Kčs (8,9 %).

b) Probíhá transformace úsporových vkladů obyvatelstva na kapitál a jeho umístění v podnikání. Např. jen výnosy z aukčního prodeje v rámci malé privatizace představují v ČR k 31. 8. 7 mld. Kčs. Tato částka se bude stále podstatně zvyšovat, neboť aukční prodej v malé privatizaci dále pokračuje a bude zčásti využit i v rámci velké privatizace. Rovněž prodej kupónových knížek a úhrada kolků spojených s kupónovou privatizací ovlivní vývoj vkladů obyvatelstva již ve 4. čtvrtletí t. r.

c) Obyvatelstvo se teprve postupně adaptuje na nové životní podmínky a působení trhu. Stále více bude působit nezbytnost, aby každý občan a každá domácnost se rozhodovaly o tvorbě a umístění svých úspor v širokém rejstříku nabídky různých forem spoření, účasti na finančním a kapitálovém trhu a přímým vložením těchto prostředků do podnikání. Objektivně poroste potřeba vytváření finančních rezerv jak pro zajištění rodiny, tak pro podnikání.

d) Novým faktorem přitom zřejmě bude postupně se prohlubující diferenciací ve výši příjmů jednotlivých skupin obyvatelstva na straně jedné a velká a stále rozmanitější nabídka zboží a služeb různého druhu, jež bude vyvolávat podněty jak k tvorbě úspor, tak k jejich zvýšené realizaci, na straně druhé.

Současná úroveň míry spoření je výrazně ovlivňována jednorázovým „šokem“ vyplývajícím z transformace a stagnace ekonomiky. Projevuje se to zejména redukcí všech spotřebních výdajů na nezbytnou míru a odložením nákupů předmětů střednědobé a dlouhodobé spotřeby na příští léta na straně jedné a omezenými finančními možnostmi velkého počtu domácností na straně druhé. Je proto třeba počítat s tím, že obnovení dynamiky růstu naší ekonomiky, stabilizace cen a další stabilizační faktory se v budoucnu projeví jak urychleným růstem příjmů a výdajů domácností, tak zvýšením míry jejich úspor.

Diferenciací úsporových vkladů obyvatelstva v České republice

Na základě výběrových šetření a podle statistických údajů o rozložení úsporových vkladů obyvatelstva byly v České státní spořitelně provedeny odhady o jejich výši v domácnostech. Z celkového počtu domácností v České republice cca 18 % nemá vůbec žádné úspory, 82 % spořicíh domácností má rozloženy své úspory přibližně tak, jak ukazuje *tabulka č. 4*.

Podle tohoto odhadu mají zhruba $\frac{3}{5}$ spořicíh domácností vklady nižší než 50 tis. Kčs, které se na celkové sumě vkladů podílejí jen 14 %. Střední skupina (v rozmezí 50

Tabulka č. 4

výše úspor [tis. Kčs]	podíl domácností [%]	podíl na celkové sumě úspor [%]
do 10	25,0	1,0
od 10 do 50	34,0	13,0
od 50 do 100	24,0	28,5
od 100 do 500	14,0	41,5
500 a více	3,0	16,0
celkem	100,0	100,0

až 100 tis. Kčs) se podílí téměř z jedné čtvrtiny na počtu domácností a poněkud vyšším podílem na celkové sumě vkladů. Necelá 1/3 domácností má vklady vyšší než 500 tis. Kčs, avšak jejich podíl na vkladech v ČR dosahuje téměř 3/5. Lze tedy konstatovat — a podporují to také průzkumy účelového zaměření úspor —, že většina spořicích domácností má jen menší finanční rezervy spotřebního charakteru. Pouze malá část z celkového počtu spořicích domácností má takovou výši úspor, která umožňuje volnější dispozice v jejich využití, např. i jejich transformaci na kapitál a podnikatelské záměry vůbec. Je však zřejmé, že v dalších letech se projeví podstatné změny. Po stabilizaci ekonomiky a obnovení její dynamiky se podstatně zvýší diferenciací úspor jak u jednotlivců, tak u jednotlivých skupin domácností. Zvlášť významným faktorem, který bude působit v tomto směru, bude rozvoj peněžního trhu a soukromého sektoru podnikání.

Rozbory rozložení úsporových vkladů podle jednotlivých sociálních skupin obyvatelstva prokázaly, že v současné době mají nejvyšší úspory zejména zemědělské domácnosti a domácnosti pracujících důchodců. U obou těchto sociálních skupin se projevuje zejména faktor času (celoživotní úspory), nižší náklady na výživu, souběh více příjmů v rodině apod. Z územního hlediska je nejvyšší míra spoření v České republice zejména v okresech převážně zemědělských a s vyšším podílem staršího obyvatelstva. Podstatný vliv mají také tradice a odlišnosti jednotlivých částí ČR dané historickým vývojem.

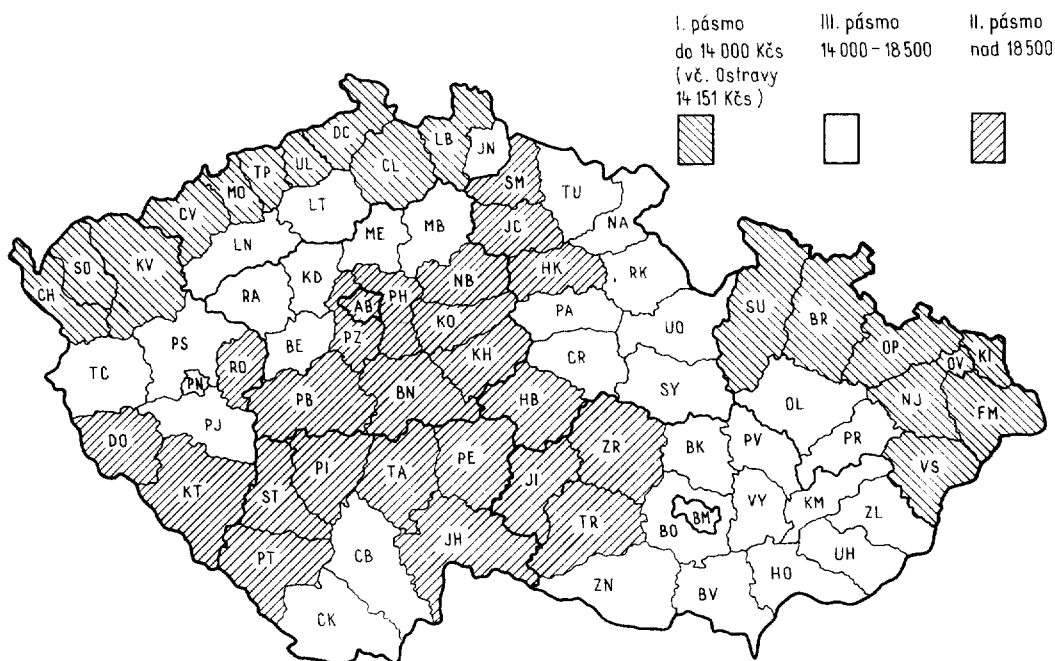
Souvislá pásma oblastí České republiky s výrazně rozdílnou úrovní úsporových vkladů obyvatelstva charakterizuje *obrázek č. 1*.

Nejvyšší úroveň spoření je tradičně ve střední a jižní oblasti Čech a Moravy. Průměrná úroveň spoření převládá v severovýchodní části Čech a ve většině okresů Moravy a rovněž v severozápadních Čechách (bez pohraničních okresů). Nejnižší úroveň spoření je v pohraničních okresech severozápadních Čech a severovýchodní Moravy.

Z těchto hledisek je zajímavé porovnání, k jakým změnám došlo v posledním období v diferenciaci úsporových vkladů obyvatelstva v uvedených oblastních průřezích. Charakterizuje je *tabulka č. 5*, a to na základě porovnání výše vkladů na 1 obyvatele k 30. 6. 1991 a k 1. 1. 1989.

Hlavním poznatkem je, že nejnižší úbytek vkladů se projevil v oblastech České republiky s vysokými vklady na 1 obyvatele a dále v převážně průmyslových okresech. Naproti tomu nejvyšší pokles úspor byl zaznamenán v oblastech se střední úrovní vkladů na 1 obyvatele a ve smíšených zemědělsko-průmyslových okresech. V tomto směru se také poněkud změnila diferenciací úrovně vkladů v těchto územních celcích (v relaci k průměrné výši vkladů na 1 obyvatele za ČR celkem). Přesto je pozoruhodné, že tyto změny nejsou extrémní.

Obrázek č. 1 Souvislá pásma oblastí s různou úrovní úspor (stav vkladů na 1 obyvatele k 1. 1. 1991; průměrný stav vkladů na 1 obyvatele v ČR: 17 126 Kčs)

poznámky: — Praha je sledována jako průměr za hlavní město včetně Prahy-východ a Prahy-západ.
— České Budějovice a Český Krumlov jsou uvedeny jako jeden celek.

Porovnáme-li situaci podle jednotlivých krajů České republiky, lze — pokud jde o úbytky vkladů za totéž období — stanovit následující pořadí: 1. Severomoravský (−3,2 %), 2. Jihomoravský (−2,7 %), 3. Východočeský (−2,0 %), 4. Jihočeský (−1,6 %), 5. Západočeský (−1,1 %), 6. Severočeský (−0,9 %), 7. Středočeský (−0,8 %) a 8. Hl. m. Praha (+0,8 %). Vcelku však lze konstatovat, že uvedené relace se mění v závislosti na konkrétních místních podmínkách. Např. za období od 1. 1. 1991 do 31. 8. 1991 byl nejvyšší pokles bloku úsporových vkladů zaznamenán ve Východočeském kraji

Tabulka č. 5 Úsporové vklady obyvatelstva v územním průřezu v ČR v propočtu na jednoho obyvatele

územní pásmo	v Kčs k 30. 6. 91	změna proti 1. 1. 1989		relace ČR = 100 %	
		[Kčs]	[%]	1. 1. 89	30. 6. 91
s vysokými vklady	21 771	— 75	−0,3	126,3	127,9
se střední úrovní vkladů	16 414	−403	−2,4	97,2	96,5
s nízkými vklady	12 248	−250	−2,0	72,3	72,0
<i>okresy</i>					
zemědělské	19 033	−318	−1,6	111,9	111,8
zemědělsko-průmyslové	16 248	−392	−2,4	96,2	95,5
průmyslové	16 968	−101	−0,6	98,7	99,7
ČR celkem	17 017	−277	−1,6	100,0	100,0

(-1,1 %) a poměrně výrazné zvýšení vkladů v hlavním městě Praze (+3,0 %), zatímco u ostatních krajů byl vývoj poměrně vyrovnaný (nepatrný pokles proti stavu k 1. 1. 1991).

Závěr

Problematicku vývoje úsporových vkladů obyvatelstva v podmínkách tržní ekonomiky je nutné posuzovat v širších souvislostech. Především dostatečná výše úspor a jejich dynamika jsou základním předpokladem pro tvorbu primárních úvěrových zdrojů nezbytných pro investování a rozvoj podnikatelských aktivit. Z tohoto hlediska je důležitá i jejich skladba, zejména dostatečný podíl střednědobých a dlouhodobých vkladů (úvěrových zdrojů), stabilita peněžního chování obyvatelstva ovlivňující vývoj vkladů bez významnějších výkyvů. Další důležitou souvislostí je alokace těchto úvěrových zdrojů v národním hospodářství (umístění do progresivních odvětví a oborů národního hospodářství, zajištění jejich návratnosti apod.). Skladba úvěrů v rozdělení na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé, likvidnost pohledávek a závazků na finančním trhu — to vše působí na „kvalitu“ úsporových vkladů obyvatelstva jako základního zdroje úvěrů a má podstatný vliv na celkovou makroekonomickou rovnováhu.

Z těchto hledisek je nezbytné v hospodářské politice ve vztahu k úsporovým vkladům obyvatelstva očekávat následující tendence a sledovat tyto záměry:

1. Vytvářet podmínky pro podstatné zvýšení míry spořivosti obyvatelstva v nejbližších letech (ve Velké Británii činily v posledních letech čisté úspory 5,5 % národního důchodu, v USA 4 %, v SRN cca 12 % a v Japonsku dokonce 20,9 % z národního důchodu). Přitom tato úroveň v současné době v USA a ve většině evropských zemí je pokládána za úroveň, která je v relaci k potřebě úvěrových zdrojů nedostačující. V ČSFR lze očekávat, že tento podíl v roce 1991 dosáhne nejvýše 2,5 % z užitého národního důchodu.
2. Rozšiřovat nabídku vkladových služeb a různých forem spoření, včetně podstatného zvýšení úrovně platebního a zúčtovacího styku a zavádění progresivních platebních instrumentů (bankomaty, platební karty, různé formy bezhotovostního platebního styku apod.). Diferencovat obchodní politiku spořitelních bank podle rozdílných potřeb jednotlivých skupin klientů a v konkurenčním a tržním prostředí pohoťově reagovat na měnící se podmínky trhu.
3. Prostřednictvím investičních fondů a dalšími nástroji bankovní-měnové politiky výrazně zvyšovat podíl úspor občanů na peněžním a kapitálovém trhu, a tím mj. ovlivňovat strukturu primárních úvěrových zdrojů ve prospěch střednědobých a dlouhodobých cenných papírů a transformaci části úspor obyvatelstva na kapitál.

Aktivita spořitelního a bankovního sektoru v nabídce jeho produktů, úrovně poskytovaných služeb apod. představují jeden z významných faktorů ovlivnění sklonu obyvatelstva ke spoření a jeho účasti na rozvinutém peněžním a kapitálovém trhu.

Česká státní spořitelna zpracovala k zajištění těchto náročných úkolů svou Strategickou koncepci na nejbližší roky, která bude postupně realizována v jednotlivých projektech. Jejich základním cílem je celková restrukturalizace spořitelny na moderní spořitelni banku schopnou plnit nové úkoly. V současné době je příslušným orgánům předkládán privatizační projekt České státní spořitelny, jehož obsahem je přeměna spořitelny na spořitelni banku ve formě akciové společnosti s vymezeným podílem státu a měst a obcí a dalších akcionářů z řad soukromých osob a podnikatelských subjektů.

SUMMARY

Tendencies in the Development of Savings Deposits of Households in 1990 and 1991

This article is concerned in the development of savings deposits of households in the first two years of basic economic changes in Czechoslovakia in comparison with 1989. For 1990 was typical decline in the volume of savings deposits, while during 1991 there is tendency to restore a dynamism of these deposits. Behaviour of households was different in analysed two years, different were also principles of interest policy in this area, especially in relation to time deposits and demand deposits. Besides price development and interest policy there are another factors influencing deposits of households — growing competition of deposit banks, transition of deposits to capital during process of privatization, adaptation of households to new conditions of market economy (inclusive of capital and financial market), differentiation of incomes, changes in supply side of economy. Further part of the article is devoted to territorial differences in deposits of households in Czech republic, their changes and factors influencing their development.